

## SÜNBÜLZADE VEHBÎ'NİN SÜHAN REDİFLİ KASİDESİNDEN HAREKETLE ŞİİR VE ŞAİR HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

İpek TAŞDEMİR

*Lecturer, Kahramanmaraş İstiklal University, Kahramanmaraş, Türkiye*  
ipek.tasdemir@istiklal.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3001-3780

### Özet

Klasik Türk şairleri, dönemin getirdiği şartlar doğrultusunda yüksek kültür ve ilme dayalı bir şiir anlayışı geliştirmiş olsalar da estetik algılarını betimleyen, sınırları net bir şekilde belirlenmiş müstakil poetikalar kaleme alma gereği duymamışlardır. Bunun yerine şairler ve yazarlar poetik görüşlerine, eserlerinin muhtelif kısımlarında yer vermişlerdir. Bu gibi görüşler; mesnevilerin sebep-i telif bölümlerinde, divan dibacelerinde, tezkirelerde veya doğrudan muhtelif şiirlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu şiirlerden biri de 18. yüzyılın önemli simalarından Sümbülzade Vehbî'nin Sadrazam Halil Paşa'nın emriyle yazmış olduğu sühan redifli kasidesidir. Kelamiyye türünde kaleme alınan kaside, gerek Sümbülzade'nin şahsi görüşlerini gerek dönemin estetik algısını yansıtmaya açısından önemli bir kaynaktır. Bu çalışmada Sümbülzade Vehbî'nin sühan redifli kasidesinden yola çıkılarak şairin şiir ve şaire bakışı üzerinden dönemin estetik algısı ortaya konacaktır.

**Anahtar kelimeler:** Söz, estetik, poetika, 18.yy., şiir, şair

## VIEWS ON POETRY AND POET, BASED ON THE SÜNBÜLZADE VEHBÎ'S QASIDA WITH SÜHAN REDİF

### Abstract

Although classical Turkish poets developed a poetic understanding based on high culture and science in line with the conditions of the period, they did not feel the need to write independent works that described their aesthetic perceptions and had clearly defined boundaries. Instead, poets and writers included their poetic views in various parts of their works. Such views can be seen in the reason-i compilation sections of mesnevis, divan prefaces, anthologies or directly in various poems. One of these poems is the qasida with the rhyme Sühan written by one of the important figures of the 18th century, Sümbülzade Vehbi, on the orders of Grand Vizier Halil Pasha. Written in the genre of Kalamîyye, the qasida is an important source in terms of reflecting both Sümbülzade's personal views and the aesthetic perception of the period. In this study, the aesthetic perception of the period will be revealed through the poet's perspective on poetry and poets, based on Sümbülzade Vehbi's qasida with the rhyme sühan.

**Key words:** Word, aesthetics, poetics, 18th century, poetry, poet

## 1. GİRİŞ

Divan şairleri her dış varlığa edebî bir hassasiyetle yaklaşmış; kendilerine, şiire, sanata ve edebiyata da aynı gözle bakmışlardır. Şairler; şiiri, şairi, edebiyatı, sözü, kalemi, kâğıdı, gazeli, kasideyi, beyti, belâgatı, fesâhatı, lafzı, mânâyı renkli hayallerin, güçlü ve mantıklı benzetmelerin, kısaca edebî tefekkürün konusu yapmışlar ve bu görüşlerini çoğunlukla divan dibacelerinde, tezkirelerde, mesnevilerin sebep-i te'lif kısımlarında ve doğrudan şairlerin şiirlerinde ifade etmişlerdir (Doğan, 2002, 18). Bu yorumları yaparken çoğunlukla söz etrafında yoğunlaşmıştır. Çünkü söz (sühan), şiirin yapısında önemli bir faktördür.

Şairin malzemesi sözdür. Söz, edebiyatın ve şiirin bedeni, mânâ ise bu bedene kazandırılan ruhtur. Sözü anlamı en eksiksiz ve en güzel biçimde taşıması, anlam ile lafzın estetik bir zeminde ahenkli bir tarzda buluşması meselesi belâgatçilerin ve şairlerin temel endişesi olmuştur (Doğan, 48). Bu bakımdan söz, sühan, kelam redifli şiirlerin Divan şiirimiz açısından önemi büyüktür. Bu tür şiirler; şairin üslubu, hayatı, şiire bakış açısı, özetle poetikası hakkında önemli bilgiler verir. Ayrıca bu tür şiirlerde redif olarak tekrarlanan “sühan” kelimesi ritmi ve birliği meydana getiren temel bir motif, bir nevi hareket olup anlatıma devamlılık ve tematik destek sağlar (Kazan, 2004, 27).

Divan edebiyatımızda “sühan, söz” redifli şiirler çokça kaleme alınmıştır. Bu şiirler, şairlerin poetikalarını ortaya koymada önemli birer kaynaktır. Çalışmamıza öncülük eden, “Divan Şiirinde Önemli Bir Leitmotif: Sühan Redifli Şiirler”<sup>1</sup> adlı makalesinde Kazan, sühan redifli şiirleri, birer “leitmotif” olarak görür. Çalışmaya göre “sühan” redifli ilk şiir Nefî tarafından söylenmiştir. Daha sonra Üsküdarlı Sırrî, Edirneli Âlî, Rüşdî ve Sünbülzâde Vehbî gibi şairler de sühan redifli kasideler yazmışlardır. Kaside nazım biçiminin yanı sıra sühan redifli gazeller de kaleme alınmıştır. Nâbî, Mezâkî, Neylî, Nehcî, Esrâr Dede gibi şairler, sühan redifli gazeller yazan şairlere örnek verilebilir (Kazan, 27).

Bu çalışmada, XVIII. yüzyılın renkli simalarından Sünbülzâde Vehbî (1718-1808)’nin “Kaside-i Kelamiyye Ki Der- Sadâret-i Halil Paşa” başlıklı kasidesini ele alınarak Vehbî’nin şiir ve şaire dair poetik görüşleri, ortaya koymaya çalışılacaktır.

### Kaside-i Kelamiyye Ki Der- Sadâret-i Halil Paşa<sup>2</sup>

Vehbî, “sühan” kasidesini Sadrazam Halil Paşa’nın sadareti devrinde, zamanın değersiz şâirlerini yermek ve onlara şiirin ne yolda yazılabileceği hakkında öğütler vermek için yazmıştır. Sadrazam Halil Paşa’nın emriyle yazmış olduğu “Sühan Kasidesi”dir. Sünbülzâde Vehbî, bu kasidesinde zamanın değersiz şâirlerini yererek onlara şiirin nasıl yazılabileceği hususunda öğütler verir. Gerek döneminin şiire ve şaire bakışı gerek Vehbî’nin poetik görüşleriyle ilgili bilgiler içermesi bakımından oldukça önemlidir. Kaside, medhiye amacıyla yazılan kasidelerden farklı olarak “kelamiyye” türünde yazılmıştır. (Dilçin, 2009, 143). Hatta bu tarz kasidelerin en meşhuru olarak bilinir. 126 beyitlik kaside; nesip, fahiye,

<sup>1</sup> Şevkiye Kazan, “Divan Şiirinde Önemli Bir Leitmotif: Sühan Redifli Şiirler”, *Çankaya Üniversitesi Journal of Art and Science*, 2004, c.2, s.75-104.

<sup>2</sup> Kasidedeki beyitlerin Latin harfli gösterimi için “Ahmet Yenikale, *Sünbülzâde Vehbî Divânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kahramanmaraş. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10651,sunbul-zade-vehbipdf.pdf?0>, Erişim Tarihi: 16.11.2025.” kaynak referans alınacaktır.

tegazzül, maksut ve dua bölümünden oluşur.<sup>3</sup> Vehbî, nesip bölümünde şair, sözü ve şairi tanımlar.

*Sühan oldur ki ola âyet-i kübrâ-yı sühan*

*Yazıla safha-i i'câzda âlâ-yı sühan<sup>4</sup>*

Vehbî'ye göre söz, Allah'ın varlığını ve birliğini kanıtlayan en büyük ayettir, Allahın'ın mucizelerini gösteren en önemli delildir.

*Şâir oldur ki anın kalbine Hassân gibi*

*Nefha-i rûh-ı emîn eyleye ilkâ-yı sühan<sup>5</sup>*

Ona göre şair, Hasan<sup>6</sup> gibi kalbine Cebrail nefesiyle söz ilhamı üflenendir. Şairlik bu yönüyle kutsal bir meslektir. Şairlik tabiatı, Allah tarafından bahşedilen bir yetenektir.

*Hüsrev-i mülk-i sühan ana denür kim kalemi*

*Çeke menşûr-ı hayâlatına tuğrâ-yı sühan<sup>7</sup>*

Şair, hayallerin fermanını imzalayan söz ülkesinin sultanıdır. Sahip olduğu yaratıcılıkla kurgu dünyasında dilediğini yapabilen, hayal ve imgelerin padişahıdır.

Vehbî, kasidesinin ilk 20 beytinde sözün çeşitli vasıflarını sıralayarak sözün (nazmın) nasıl söylenmesi gerektiği üzerinde durur:

*Micmer-i dilde olursa eser-i âteş-i aşk*

*Neşr eder râyihâsın anber-i sârâ-yı sühan*

*Hum-ı endîşede şahbâ gibi sâf olmayıcak*

*Nazm-ı rengîn olamaz zîver-i mânâ-yı sühan<sup>8</sup>*

Ona göre söz, aşk ateşinin tesiriyle gönül buhurdanında sözün saf amber kokusunu yayar. Sözü insanların içini açan keskin bir amber kokusuna benzeten şair, aşk olmadan saf şiirin ortaya çıkamayacağını ifade eder. Bu yönden şiir, aşktan doğar ve insanların gönüllerini fetheder.

Vehbî, sözü uzun uzun vassettikten sonra iyi bir şairin nasıl olması gerektiğini betimleyerek zamanın şairlerinden dem vurur:

*Hâne-yi tab-ı harâbî gibidir yapıdığı beyt*

*Yıkdı nazmı temelinden niçe bennâ-yı sühan*

*Ekseri halt-ı kelâmın hezeyân-ı mahmûm*

*Acebâ tutdu mu şâ'irleri hummâ-yı sühan<sup>9</sup>*

Böyle şairlerin şiirleri; perişan, darmadağın bir ev gibidir. Bu şairler; söz mimarlarının şiirlerinin temelini bile yıkmıştır. Söyledikleri şiirler, kadim şairlerin nazım geleneğini yerle bir etmiştir. Vehbî, bu tür şairlerin; şiir söylemek yerine sıtmaya tutulmuş bir hasta gibi sayıkladıklarını, saçmaladıkları söyler.

<sup>3</sup> Medhiye amacıyla yazılmayan kasideler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Çakıcı, Bilal. (2021). "Medhiye olmayan kasideler ve kasidenin bölümlerine bir bakış". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-BELLETEN*, 71 (Haziran), s. 193-203.

<sup>4</sup> Beyit no: 1.

<sup>5</sup> Beyit no: 2.

<sup>6</sup> Hassan bin Sabit; Hz. Muhammed döneminde yaşayıp peygamber şairi olarak ünlenmiş Arap şairi. Bkz. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.16, s. 399-40. Erişim Tarihi: 15.05.2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hassan-b-sabit>.

<sup>7</sup> Beyit no: 3.

<sup>8</sup> Beyit no: 14-15.

<sup>9</sup> Beyit no: 39-40.

Şair, 7 beyitlik tegazzül bölümünden önce, kendini överek yeni şairlerin onu örnek almaları gerektiğini çünkü şiirinin, şairlere kâinatın özünü gösteren, sözün en büyük nüshası olduğunu belirtir:

*Nev-sühanlar bana taklîd ile yazsın sühanı  
Ki benim her sühanım nüsha-yı kübrâ-yı sühan*

*Tab'ım âyîne-yi ilhâm-ı füyûzât-ı Hudâ  
Bana keşf oldu bu sûretle hafâyâ-yı sühan<sup>10</sup>*

Vehbî, şairlik yeteneğinin ona Allah tarafından bahşedilen bir ilham aynası olduğunu, bu sayede sözün sırlarına vakıf olduğunu söyler.

Tegazzül bölümünden sonra, sebep-i telif bölümünde eserini, Halil Paşa'nın izniyle bu yazdığını, amacının kendisini şâir zannedenleri terbiye etmek olduğunu belirtir. Aslında, bu zavallıların ayıplarını yüzlerine vurarak, şiirlerindeki maskaralıkları görüntülemek gayesinde olmadığını söyler.

*Ruhşatın olmasa cür'et mi ederdim hâşâ  
Tavr-ı fahriyye ile etmege inşâ-yı sühan*

*Müteşâ'irleri ancak garazım terbiyedir  
Anlasınlar ne imiş rütbe-yi vâlâ-yı sühan<sup>11</sup>*

Sonrasında şâir, Halil Paşa'ya “Yüce sadaretinde devlet ile sağ olasın. Söz sahipleri yani şairler, şiirlerinde seni yüceltsinler.” diyerek dua eder ve kasidesini sonlandırır:

*Sadr-ı rif'atde hemân devlet ile sağ olasın  
Olsun erbâb-ı sühan mahmidet-ârâ-yı sühan<sup>12</sup>*

### Şiir ve Şaire Dair Değerlendirmeler

Vehbî söz konusu kasidesinde teşbih ve istiare çerçevesi içinde bazı kelimeleri kullanarak bize şiir, şair ve sühana bakışının önemli ipuçlarını vermiştir.

Şairler, kendilerini Hz. Musa'ya benzetmişlerdir. Bunun nedeni Hz. Musa'nın Allah ile konuşması “Kelmullah” sıfatını taşımasıdır. Hz. Musa'nın Allah ile konuşması gibi kendilerinin de şiirleriyle mucizeler gösterdiklerini söylemişlerdir. Sünbülzâde Vehbî'ye göre şair, Hz. Musa'ya ait yed-i beyzâdan söz edercesine Kelîm gibi fikrin en parlakını söylemelidir:

*Eyleye şa'şâ'a-i fikreti mânend-i Kelîm  
Ceyb-i ma'nâda nümûde Yed-i Beyzâ-yı sühan<sup>13</sup>*

Vehbî'ye göre şair, Hz. İsa gibi ölümlere can bağışlayandır. Hz. İsa, mucizeyle ölümleri nasıl diriltmişse şairler de cansız olan kelimelere şairlik güçlerinden aldıkları ilhamlarla can vermişlerdir.

*Dem-i İsâ gibi enfâs-ı hayât-efzâsı  
İde bir nutk-ı revân-bahşile ihyâ-yı sühan<sup>14</sup>*

Vehbî, Cebail'in nefesiyle Hassan'a şairlik yeteneği verdiği için onu, gerçek şair olarak kabul eder.

*Şâir oldur ki anun kalbine Hassân gibi*

<sup>10</sup> Beyit no: 97-98.

<sup>11</sup> Beyit no: 119-120.

<sup>12</sup> Beyit no: 126.

<sup>13</sup> Beyit no: 4.

<sup>14</sup> Beyit no: 5.

*Nefha-i rûh-ı emîn eyleye ilkâ-yı sühan<sup>15</sup>*

Vehbî, ilimle şiirin mânâda birbirine benzer iki kelime olduğunu; dolayısıyla bilgin şairle cahil kimsenin bir olamayacağını belirtir.

*İlm ü şi'r ikisi ma'nâda mürâdifler iken*

*Bir midür şâir-i nâdân ile dâna-yı sühan<sup>16</sup>*

Vehbî'ye göre şair; “ilm-i ma'ânî”de (belagatta) yetenekli olmalı, orijinal hayaller üretebilmek için de hayal gücü gelişmiş olmalı.

*Evvelâ ilm-i ma'ânîde mahâret lâzım*

*Bilmege nükte-i serbeste-i ma'nâ-yı sühan<sup>17</sup>*

Ayrıca şair, istiare, kinaye, mecaz gibi anlam sanatlarında usta olmalıdır. Örneğin teşbihin unsurlarını bilmeyen şair, sevgilinin güzelliğini vafedemez.

*İsti'ârât ü kinâyât ü hakîkatle mecâz*

*Dâ'imâ olmadadır cârî-i mecrâ-yı sühan*

*Ahsen-i sûret-i vech-i şebahi bilmeyicek*

*Neye teşbih olunur vech-i dil-ârâ-yı<sup>18</sup>*

Vehbî, asıl şiirin, “rengin” olması gerektiğini söyler:

*Kimse bakmaz yüzüne tâb-ı hayâl-i rengîn*

*Olmasa gâze-i ruhsâr-ı dil-ârâ-yı sühan<sup>19</sup>*

*Hum-ı endîşede sahbâ gibi sâf olmayıcak*

*Nazm-ı rengîn olamaz zîver-i mînâ-yı sühan<sup>20</sup>*

### Şairlerin Tab'ına (Yaratılışı, Şairliği) Dair Değerlendirmeler

Diğer şiirlerde olduğu gibi, “sühan” redifli şiirlerde de şairlik anlamındaki “tab” kelimesi önemli bir yer tutmaktadır. Bu tür şiirlerde şairlerin şiir, söz, mânâ gibi birtakım unsurlara bakış açılarını öğrenerek kendi kurgu dünyalarında meydana gelen ikinci kimliklerini görmekteyiz. Şairlerimiz, sahip oldukları bu tab'larla (şiir söyleme yetenekleriyle) övünmüşlerdir. Şairin tabiatında şiir söyleme özelliği ve kuvveti bulunmaktadır. Şiir, Allah'ın onlara bahsettiği bir yetenektir.

Vehbî, usta olmayan şairlerin şairlik yeteneklerinin güçlü olmadığını bu nedenle orijinal söz söyleyemeyeceklerini ifade eder. Çünkü yetenekli şairler, sözün sırlarına erebilir.

*Mahrem-i bîkr-i mezâmîn olamaz nâ-ehlân*

*Takviyet vermeyicek tab'a mezâyâ-yı sühan*

Vehbî, şiir söyleme yeteneğinin şairlere kâinatın özünü gösteren bir ayna olduğunu, sözün sırlarını bu sayede keşfettiğini ifade eder.

*Tab'um âyîne-i ilhâm-ı füyûzât-ı Hudâ*

*Bana keşf oldu bu sûretle hafâyâ-yı sühan*

<sup>15</sup> Beyit no: 2.

<sup>16</sup> Beyit no: 26.

<sup>17</sup> Beyit no: 27.

<sup>18</sup> Beyit no: 28-29.

<sup>19</sup> Beyit no: 11.

<sup>20</sup> Beyit no: 15.

Ayrıca şiir söyleme yeteneğini gam kafesine bağlı çaresiz, konuşan bir bülbüle benzetir.

*Çâre ne böyle kafes-bend-i gam oldum kaldum*

*Tutalum tab ‘um imiş bülbül-i gûyâ-yı sühan*

Vehbî, tabı bazen de keskin bir kılıca benzetir.

*Rezmgâh-ı sühana tîg-i zebânın eyler*

*Tîzî-yi tab ile şemşîr-i mücellâ-yı sühan*

Vehbî’nin tab için kullandığı benzetmelikler: bülbül, şemşîr, âyîne, güher, hâne.

### Söze Dair Değerlendirmeler

Söz, İslâm inancına göre, kutsaldır. “Allah bir varlığın veya olayın gerçekleşmesini istediği zaman ‘ol’ (kün) der, o da hemen oluverir” anlamındaki âyetlerden hareketle ilk sözün Allah’a ait olduğu anlaşılmaktadır (Pala, 2002, 552). Kur’an-ı Kerim de Allah kelâmıdır. İnsanlara söz, Allah tarafından öğretilmiştir. Bu nedenle Klasik Türk şairleri, söze ve onu söyleyen şaire kudsîyet atfemişlerdir (Kazan, 89).

Vehbî’ye göre, söz (şiir) Ankası’nın yükseklerde uçabilmesi için Farsça ve Arapça gibi iki kanada ihtiyacı vardır (Kazan, ):

*Fârisî vü Arabîden iki şehbâl ister*

*Tâ ki pervâz-ı bülend eyleye ankâ-yı sühan<sup>21</sup>*

Söz bazen bilgi denizinin kalbinde saklı bir incidir. Ancak bu inci, her yerde bulunmaz, sadece marifetle işlenmiş şiirlerde bulunur:

*Sadef-i sîne-i deryâ-yı ma’ârifde olur*

*Yohsa her dilde bulunmaz dîr-i yektâ-yı sühan*

Söz, Hızır ve İskender’i bile suya kandıran âb-ı hayata benzetilir:

*Hızır u İskender’i sîr-âb ede cûy-ı nazmı*

*Eylese âb-ı hayâta bedel icrâ-yı sühan<sup>22</sup>*

Söz, bazen de mana ülkesini fikir askeriyle fetheden ünlü İran kahramanı Dârâ’ya benzetilir:

*Ceyş-i fikr ile alıp memleket-i ma’nâyı*

*Gösterir şevket ü dârâtını Dârâ-yı sühan<sup>23</sup>*

Vehbî’nin söz için kullandığı diğer benzetmelikler: âyet-i kübrâ, İsâ, Hızır, İskender, bebgâ, güher, anber, zîver, Dârâ, şemşîr, dürr, Ankâ, Süreyyâ, lü’lû, fülk, şem, Leylâ, helvâ, Zelîhâ, Monla, sûrnâ, kâlâ, atâ, hedâyâ, zîbâ, tûtî, Sa’ib, Rûknâ, esb, çay, Koca Mirzâ, bâbâ, sahrâ, Sâbit, deryâ, gavgâ, da’vâ, bülbül, a’dâ, lâlâ, cây, bâdiye.

### Şairlerin Şairlere Bakışı

Vehbî, kasidesinde zamanın edebî ölçütlerine uymayan şairleri yererek onları gerçek şairler-şair geçinen kişiler olarak ikiye ayırır. Ona göre gerçek şairlerin Allah’tan gelen bir yeteneği vardır. Cebrail’in ünlü şair Hassan bin Sabit’in kalbine ihya eden nefesi üflemesi gibi gerçek şairlerin de yüreklerinde kutsal bir güç (tab) vardır:

*Şâir oldur ki anın kalbine Hassân gibi*

*Nefha-i rûh-ı emîn eyleye ilkâ-yı sühan*

Gerçek şairler, kurgu dünyasında orijinal mazmunlar üreten, söz ülkesinin padişahlarıdır:

*Husrev-i mülk-i sühan ana denür kim kalemi*

*Çeke menşûr-ı hayâlatına tuğrâ-yı sühan<sup>24</sup>*

<sup>21</sup> Beyit no:30.

<sup>22</sup> Beyit no: 6.

<sup>23</sup> Beyit no: 17.

<sup>24</sup> Beyit no: 2-3.



Şiirin (sözün) verdiği coşkuyu da sadece Câmî, Nâbî gibi usta şairlerin anlayabilir.

*Anı Câmî gibi Nâbî gibi rindân anlar*

*Başkadur neş'e-i keyfiyyet-i sahbâ-yı sühan*<sup>25</sup>

Çünkü gerçek bir şair olabilmek, saf şiir söyleyebilmek için kalbin aşk ateşiyle dolu olması gerekir:

*Micmer-i dilde olursa eser-i âteş-i aşk*

*Neşr eder râyihâsın anber-i sârâ-yı sühan*<sup>26</sup>

Gerçek şairlerin haricinde müteşairler (şair geçinenler) vardır. Bunlar, şair diye geçinen ancak sözü (şiir söylemeyi) rüyalarında bile göremeyen kişilerdir:

*Nice şâir deyü ta'bîr olunur anlara kim*

*Şeb-i ömründe henüz görmeye rü'yâ-yı sühan*<sup>27</sup>

Bu tür şairler, sözün hakikatini bilemezler bu nedenle onlara şair demek gerçekliğe aykırıdır:

*Şâ'iriyyet ana isnâd-ı mecâzîye çıkar*

*Bilmeye ol ki hakikatle mü'eddâ-yı sühan*<sup>28</sup>

Vehbî, bu tür kişilerin şair olarak anılması için şiir yazmadan önce bilgi sahibi olmaları gerektiğini söyleyerek bu konuda tahsil görmelerini tavsiye eder:

*Tâlib-i nazm-ı gazel ilme çalışsın evvel*

*Leyte şî'rî deyü eylerse temennâ-yı sühan*<sup>29</sup>

İyi şair ile şair geçinen kişilerin özelliklerini sıraladıktan sonra Vehbî, şair geçinenleri yererek ünlü şair Bosnalı Sabit'i anar ve döneminde bu tarz kişilerin çokluğundan yakınır:

*Kaldırım taşları altında birer şâ'ir var*

*Deyü taş urmuş idi Sâbit-i dâna-yı sühan*

*Şimdi görseydi neler çıkdı o menfezlerden*

*Kaldırımlarda gezer bir sürü pûyâ-yı Sühan*

Ayrıca bunların kadim şairlerin hazine gibi değerli şiirlerini yağmaladıklarını söyler:

*Kudemânın bulup âsârını gencîne-misâl*

*İtdiler cümle harâmî gibi yagmâ-yı sühan*

Vehbî, kendi dönemindeki şairleri eleştirirken 18. yüzyıl klasik Türk şiirinin estetik değerleri hakkında önemli bilgiler de vermektedir.

Vehbî döneminde klasik üsluptan uzaklaşıldığını, belki de şiirin mahalli üsluba yaklaştığını

*Bir alay şâir-i nâ-muntazım-ı bed-mahlas*

*Nazm-ı rüsvâyî ile eyledi rüsvâ-yı sühan*

*Vezn-i eş'ârî terâzûlara vaz' itmişler*

*Tartılır şimdi dükânlarda mukaffâ-yı sühan*

*İktifâ eylediler meslek-i Âşık Ömer'e*

*Aşk u şevkile niçe kâfiye-cûyâ-yı sühan*

*Gevherî güftesine döndü bugünlerde meded*

<sup>25</sup> Beyit no: 16.

<sup>26</sup> Beyit no:14.

<sup>27</sup> Beyit no:23

<sup>28</sup> Beyit no: 24.

<sup>29</sup> Beyit no: 25.

*Gevher-i nâdire-i lü'lü'-i lâlâ-yı sühan*

*Hâne-i tab'-ı harâbı gibidir yaptığı beyt*

*Yıkdı nazmı temelinden nice bennâ-yı sühan*<sup>30</sup>

beyitleriyle ifade eder. Dönemin şiir zevkinin değiştiğini söyleyerek bir takım kötü mahlaslı şairlerin Âşık Ömer'in tarzına yöneldiğinden; klasik şiiri, Gevherî'nin tarzı gibi manasız ve vezinsiz bir şeye dönüştürüp rezil ettiklerinden yakınır. Bu saydığı olumsuz değişimler sonucunda da bu tür şairlerin, kadim şairlerin bina ettiği üslubu yıktıklarını, saygısızlık ettiklerini ifade eder.

Vehbî, bu tür şairlerin şiirlerini, vezin ve kafiye yönünden eleştirerek onların şair değil zurnacı bile olamayacağını söyler:

*Ötdürür gâhice boru gibi çatlak kalemin*

*Nefesi yetse çalardı kaba surnây-ı sühan*<sup>31</sup>

Bu tür şairlerin okumayı öğrenmeye yeni başlayan bir çocuk gibi kekelediklerini söyleyerek tarih düşürürken düzgün hesap bile yapamadıklarından dert yanar:

*Tıfl-ı ebced gibi târih-i rekîkin edemez*

*Bin hisâb etse yine dâhil-i ma'nâ-yı sühan*<sup>32</sup>

Vehbî'ye göre bu tür şairler, meyhanenin şarabıyla meyhanede içki dağıtanı yad ederek içmeyi çok seven Bekri Mustafa Paşa<sup>33</sup> gibi şiirleriyle meyhaneyi süslerler. Bu yönüyle şiir sahasını Bekri gibilerin uğrak yerine benzetir:

*Mey ü meyhâne ile muğ-beçeyi yâd iderek*

*Oldılar Bekrî gibi meykede-pîrâ-yı sühan*<sup>34</sup>

Bu tür şairler, başkalarının şiirlerini çaldıktan sonra kabahatini örtmek için çaldığı sözlerin "selh<sup>35</sup>, ilmâm<sup>36</sup> ve tevârüd"<sup>37</sup> olduğunu söyler:

*Selh ü ilmâm ü nevâdır deyü sonra çalışır*

*Aybını setre nice düzd-i tîvânâ-yı sühan*

Vehbî, bu tür arsız şairlerin belagat şeriatine göre dillerinin kesilerek cezalandırılması gerektiğini söyler:

*Sirkat-i şî'r idene kat'-ı zebân lâzımdır*

*Böyledir şer'-i belâgatda fetâvâ-yı sühan*<sup>38</sup>

Şiiri dilencilik menzillerine sokanlardan şikâyet eder. Şairle dilenci arasında farkın kalmadığını; bu tür şairlerin zengin kapılarına gazelim var diyerek daldıklarını ve bu kapıları dilenci kapısı haline getirdiklerini söyler:

*Nice nâ-ehl-i gedâ-tıynet-i sâ'il-meşreb*

*Ceri ser-mâye eder eylese imlâ-yı sühan*

<sup>30</sup> Beyit no: 35-39.

<sup>31</sup> Beyit no: 56.

<sup>32</sup> Beyit no: 56-57.

<sup>33</sup> İçmeyi çok sevdiği için tarihçi Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa tarafından "Bekrî" sıfatıyla anılan Mustafa Paşa. Bkz. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.16, s. 324-325. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-pasa-tekindagli>. Erişim Tarihi: 21.05.2025.

<sup>34</sup> Beyit no: 47.

<sup>35</sup> "Başkasına âit bir şiiri, anlamına dokunmadan sâdece kelime değiştirmek sûretiyle kendine mal etme, sâhiplenme". *Kubbealtı Lugatı*, <https://lugatim.com/s/selh>. Erişim Tarihi: 22.05.2025.

<sup>36</sup> "Bir şâirin, kendinden önce söylenmiş güzel bir mânâyı az çok değişik bir şekilde ifade etmesi." Bkz. *Kubbealtı Lugatı*, <https://lugatim.com/s/ilmam>. Erişim Tarihi: 22.05.2025.

<sup>37</sup> "İki şâirin birbirinden haberdar olmadan aynı beyit veya mısraı söylemesi". *Kubbealtı Lugatı*, <https://lugatim.com/s/TEV%C3%82R%C3%9CT>. Erişim Tarihi: 22.05.2025.

<sup>38</sup> Beyit no: 74.



*Kalmadı şâ'ir ile farkı hemen cerrârın  
Müntic-i cerr ü su'âl oldu kazâyâ-yı sühan*

Bu tür şairlerin bir hami bulmak amacıyla “gazelim var” diyerek büyükleri rahatsız ettiklerini söyleyen şair; bunlar yüzünden sözün yüce dergahının kapısının dilenciden geçilmediğinden yakınır:

*Daldılar bâb-ı kibâra gazelim var diyerek  
Oldı sâ'il kapısı dergeh-i vâlâ-yı sühan*

Ayrıca ne zaman biri vefat etse hiç vakit kaybetmeden bir tarih yazmaya koyulduklarını, şiirin kıymetini öldürdüklerini söyler:

*Kim vefât itse kazup seng-i mezâra târîh  
Cönk ü tûmârın ider mahşer-i mevtâ-yı sühan<sup>39</sup>*

Vehbî, bu tür şair geçinen kişilerin, aruzla şiir yazmada zorlandıklarını, bu yönleriyle kabız bir kişiye benzediklerini mizahi bir üslupla dile getirir:

*İllet-i kabz-ı arûzîye dûcâr olmuşlar  
Yetişüp tenkîyeler itsün etibbâ-yı sühan<sup>40</sup>*

diyen Vehbî,

Vehbî, kasidesinin fahriye bölümünde beklenildiği gibi kendisini övmüş, kadim şairlerden Bâkî ve Nef'î'den bile üstün olduğu iddia etmiştir:

*İşidüp şöhetimi mülk-i bekâda Bâkî  
Anlamış kalmadığın ana bakâyâ-yı sühan*

*Belki fehm eyler idi sûd u ziyân-ı sühanı  
Gelse arz eylese Nef'î bana kâlâ-yı sühan<sup>41</sup>*

Vehbî, bu iddiasını daha da ileri götürerek Urî, Hâfız ve Sâdî gibi büyük İran şairlerin bile kendisini beğendiğini söylemiştir:

*Gitdüm isbât-ı vücûd etmek için Şîrâz'a  
Eyledüm Urî-i fehîr ile gavgâ-yı sühan*

*Bi't-terâzî varıcak mahkemeye olmuş idi  
Kutb-ı Şîrâzî-i allâme-i mevlâ-yı sühan*

*Şâhid-i adlüm olup Hâfız u Sa'dî anda  
Hükm olundu bana ehliyyet-i da'vâ-yı sühan<sup>42</sup>*

Daha sonra büyüklüğünü kabul etmeyenlere de “dilleri tutulsun” diyerek beddua etmiştir.

*Ta'n-ı hussâd ile dem-beste vü lâl oldum âh  
Ebkem olsun beni hâmûş eden a'dâ-yı sühan<sup>43</sup>*

### Dil ve Üslup, Âhenk Unsurları

Şevkiye Kazan'a göre şiirde âhengi meydana getiren başlıca unsurlar; vezin, redif, kafiye, ses ve kelime tekrarları, paralellikler, armoniyi sağlayan aliterasyon ve asonanslardır (Kazan, 20). Aruz ölçüsü, Divan şiirinde, âhengi sağlayan temel unsur olarak kabul edilir.

<sup>39</sup> Beyit no: 65.

<sup>40</sup> Beyit no: 41.

<sup>41</sup> Beyit no: 100-101.

<sup>42</sup> Beyit no: 102-104.

<sup>43</sup> Beyit no: 107.

Vehbî, Sühan redifli şiirinde aruzun “fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilâtün/fe‘ilün” kalıbını kullanarak şiirine canlılık ve kolaylık sağlamıştır. Ayrıca 126 beyitten meydana gelen kasidede kafiye olan kelimeler: “kübrâ, âlâ, ilkâ, tuğrâ, Yed-i Beyzâ, ihyâ, icrâ, heyûlâ, bebgâ, tamgâ, Dilârâ, mezâyâ, sârâ, mînâ, sahbâ, Dârâ, mücellâ, yektâ, pâ, pîrâ, rü’yâ, müeddâ, temennâ, dâna, ma’nâ, mecrâ, ankâ, muallâ, Süreyyâ, şekvâ, şinâsâ, rüsvâ, mukaffâ, cûyâ, lâlâ, bennâ, hummâ, etibbâ, fersâ, felek-sâ, heycâ, müsennâ, yelessâ, pîrâ, şeb-ârâ, ser-â-pâ, şeydâ, Leylâ, helvâ, Züleyhâ, monlâ, zırvâ, surnâ, muammâ, hârâ, a’mâ, kâlâ, imlâ, kazâyâ vâlâ, mevtâ, torbâ, atâyâ, hedâyâ, hurmâ, zîbâ, yağmâ, tûvânâ, fetâvâ, peymâ, bâlâ, inşâ, Rükânâ, saçmâ, ra’nâ, şehnâ, teberrâ, peydâ, mirzâ, âlâ, mutallâ, ebnâ, Kalgâ, bâbâ, sahrâ, dâna, pûyâ, hafayâ, deryâ, bakâyâ, gavgâ, Mevlâ, davâ, gûyâ, a’dâ, ârâ, imâ, itrâ, ifşâ, pezirâ, ısgâ, câ, inşâ, peymâ, sîmâ, urbâ”dır.

Dilçin’e göre kafiye, beyitleri birbirine bağlayan en önemli öğelerden biridir. Şâir, cinaslı olarak kullanmanın dışında aynı kafiye sözcüğünü bir gazel içinde ikinci kez kullanmaz. Gazelden çok daha uzun bir nazım biçimi olması nedeniyle kasidede, 7 beyit ara ile aynı kafiyenin kullanılması hoş görülürse de gazelde böyle bir durum söz konusu değildir. Aynı kafiyenin, ikinci kez tekrarlanması çok sık rastlanan bir durum değildir (Dilçin’den aktaran Kazan, 21).

Buna karşılık Vehbî’nin kasidesinde bazı kafiyelerin ikişer defa tekrarlandığı görülür: kübrâ, dil-ârâ, -ârâ , mezâyâ, lâlâ, fersâ, -pîrâ, pâ, ma’nâ, kâlâ, vâlâ, dâna, imlâ ve hatta “atâyâ” kafiyesi üç kez tekrarlanmıştır. Görülüyor ki Vehbî, kafiye sözcükleri özenle seçmemiş; aynı kafiye sözcüğünü bir şiir içinde art arda kullanmıştır. Bu sık tekrarlar, Vehbî’nin şiirinin uzun olmasından kaynaklanmaktadır.

Cem Dilçin, beyti oluşturan kelimelerin birbirleri arasında belli bir uyum ve dengeye dayanan bir yapı oluşturmalarını, divan şiirinin temel özellikleri içinde gösterir. Ona göre hemen hemen her şâir, söylediği her beyitte ses, söz ve anlam açısından düzenli bir yapı oluşturacak kelimeleri özenle seçer. Anlam, beytin eksen konumundaki bu kelimeler etrafında döner ve eksene bağlı olarak diğer kelimeler üzerine dağılır (Dilçin’den aktaran Kazan, 22). Bu görüşten hareketle kasidede “sühan” kelimesinin redif görevi dışında fazlalığı veya tekrarı dikkat çekmektedir. Bunun sonucunda redif, kasidenin muhtevasıyla kavram birliği oluşturmuş, ayrıca âhenge büyük katkı sağlamıştır:

*Gûy-ı çevgân-ı sühan başka oyundur ne demek  
Acem alayı gibi göstere alay-ı sühan<sup>44</sup>*

*Nev-sühanlar bana taklîd ile yazsın sühanı  
Ki benüm her sühanum nüsha-i kübrâ-yı sühan<sup>45</sup>*

*Belki fehm eyler idi sûd u ziyân-ı sühanı  
Gelse arz eylese Nef’î bana kâlâ-yı sühan<sup>46</sup>*

*Yetişür nush ile de lâf ise gavgâ ise de  
Bu kadar gulgule-i hûy-ı sühan hây-ı sühan<sup>47</sup>*

<sup>44</sup> Beyit no: 88.

<sup>45</sup> Beyit no: 97.

<sup>46</sup> Beyit no: 101.

<sup>47</sup> Beyit no: 108.

*Süzülüp nâz ile olmazsa da gûyâ-yı sühan  
Yine ol çeşm-i sühan-gû eder îmâ-yı sühan<sup>48</sup>*

*O cefâ-pîşe vü bâbî-i sühan-fehm ammâ  
Eylemez âşık-ı bî-çâreden ısgâ-yı sühan<sup>49</sup>*

*Sadr-ı rif'atde hemân devlet ile sağ olasın  
Olsun erbâb-ı sühan mahmidet-ârâ-yı sühan<sup>50</sup>*

Sünbülzâde Vehbî'nin kasidesinin giriş bölümünde de bir âhenk ve bütünlük söz konusudur. Vehbî, beyitleri ahenkle uyumlu olarak bir anlam bütünlüğü içinde vermiştir (Kazan, 26):

*Sühan oldur ki ola âyet-i kübrâ-yı sühan  
Yazıla safha-i i'câzda âlâ-yı sühan*

*Şâir oldur ki anın kalbine Hassân gibi  
Nefha-i rûh-ı emîn eyleye ilkâ-yı sühan sühan*

*Husrev-i mülk-i sühan ana denür kim kalemi  
Çeke menşûr-ı hayâlatına tuğrâ-yı sühan<sup>51</sup>*

Ayrıca bağlaçların tekrarından kaynaklanan bir iç âhenk kullanarak seçmiş olduğu kelimelerin vezinleri de birbiriyle uyumludur.

*Ne müseccâ' ne mukaffâ ne kelâm-ı mevzûn  
Ne muhammes ne murabba ne müsennâ-yı sühan*

*Kimi mânî kimisi vâdî-i türkmânîdir  
Karaoğlan kayabaşısı yelessâ-yı sühan<sup>52</sup>*

## 2. SONUÇ

Sünbülzade Vehbî, "sühan" kasidesi adıyla meşhur olan kelamiyyesinde sühan redifinin anlam çerçevesinden faydalanarak 18. yüzyılın estetik değerleri hakkında önemli bilgiler verir. Kasidede; şiirin nasıl olması gerektiği, iyi bir şairin hangi özelliklere sahip olması gerektiği vurgulanır. Vehbî, sözü Allah tarafından insana öğretilen bir lütuf olarak ele alır. O nedenle şiirin özü de sözdür. Söz, eşsiz bir incidir. Bu incinin hakikatlerine herkes erişemez. Bu nedenle söz, marifetle söylenmelidir. İlim olmadan orijinal şiir söyleme söz konusu olamaz. Şairin iyi şiir söyleyebilmesi için Farsça ve Arapça'ya hâkim olması, iyi bir tahsil görmüş olması gerekmektedir. Kasidede yer alan beyitlerden Vehbî'nin klasik üslubu benimsediği; Nâbî, Bâkî gibi kadim şairlere büyük saygı duyduğu anlaşılmaktadır. Ona göre klasik mazmunlar ve kaideler saf şiiri oluşturur. Yaşadığı dönemdeki şairlerin kadim temellere dayanan bu şiir sistemini yıktığını söyleyerek onların şiir anlayışını, halk diline yaklaştığı gerekçesiyle eleştirir. Bu da Vehbî'nin, döneminde hızla yaygınlaşan mahalli üslubu hoş görmediğini göstermektedir. Vehbîye göre iki tür şair vardır: gerçek şairler ve müteşairler. Gerçek şairler, kalplerindeki aşk ateşiyle şiirler söyler. Şairlik yeteneği, onlara

<sup>48</sup> Beyit no: 111.

<sup>49</sup> Beyit no: 116.

<sup>50</sup> Beyit no: 126.

<sup>51</sup> Beyit no: 1-4.

<sup>52</sup> Beyit no: 45-46.

Allah tarafından verilen bir kutsal bir armağandır. Bu tür şairler, hayal dünyalarında orijinal mazmunlar üretirler. Onların söylediği şiirler, gönülleri açar. Bunlara karşılık müteşairler; bu tür şairleri taklit eder, onların şiirlerini çalıp bu durumu pişkince bilmemezlikten gelirler. Vehbî, müteşairleri para için şiir söylemekle eleştirir. Ona göre bu tür şairler, kendilerine bir hami bulmak adına zenginlerin kapısından ayrılmayan birer dilenci gibidirler. Bu yönleriyle şairlik mesleğini kirletmektedirler. Çünkü şairlik, ilahi yönü olan saygın bir meslektir.

### 3. KAYNAKÇA

- Çakıcı, Bilal. (2021). “Medhiye olmayan kasideler ve kasidenin bölümlerine bir bakış”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-BELLETEN*, 71 (Haziran), s. 193-203.
- Dilçin, Cem (2009). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Doğan, Muhammed Nur (2002). *Fuzûlî'nin Poetikası*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Elmalı Hüseyin (1997). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.16, s. 399-40. Erişim Tarihi: 15.05.2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hassan-b-sabit>. 16.05.2025.
- Kazan, Şevkiye (2004). “Divan Şiirinde Önemli Bir Leitmotif: Sühan Redifli Şiirler”, *Çankaya Üniversitesi Journal of Art and Science*, c.2, s.75-104.
- Kubbealtı Lugatı, <https://lugatim.com/s/TEV%C3%82R%C3%9CT>. Erişim Tarihi: 22.05.2025.
- Öntürk, T. (2016). “Sünbül-Zâde Vehbî Divanı’nda Şiir ve Şair İle İlgili Düşünceler”. *İdil*, 5 (26), s.1743-1762.
- Özcan, Abdulkadir (2019). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.16, s. 324-325. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mustafa-pasa-tekirdagli>. Erişim Tarihi: 21.05.2025.
- Pala, İskender (2004). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 26, s. 552-553. <https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/26/C26008683.pdf> Erişim Tarihi: 19.05.2025.
- Yenikale, Ahmet (2012). *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Kahramanmaraş, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10651,sunbul-zade-vehbipdf.pdf?0>, Erişim Tarihi: 21.05.2025.